עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ד מהל' ש"ת הלכה ו:
ו ב ג מיי' פי"ג מהל' שבת הל' כ סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שמח וע"ש:

רבינו חננאל

[שייך לע"א]

חייב ובעה"ב פטור נמצאו שתים אחרות. וכן כיוצא בבא שניה בעה"ב חייב והעני פטור בשתיהן נמצא בהני תרתי בבי ח' ד' מנהון חייבין חטאת וד' מנהון פטורין (ותרין) [ומותרין] לגמרי דהא לית בהו מעשה כלל וכיון דלית בהו מעשה כלל (וכיון דלית בהו מעשה) בהני ד' לפיכך לא חשיב להו האי תנא. ובבא תליתאה פשט העני את ידו לפנים ונטל בעה"ב מתוכה נמצא העני עקר ובעה"ב הניח שניהם עשו מעשה מיהו ולא אחד מהן עשה מעשה כולו אלא מקצתו וקיימא לן שנים שעשו מלאכה פטורין לפיכך שניהם פטורין הנה שתים לפטור אחד העני ואחד בעה"ב. ועוד קתני סיפא או שנתן בעה"ב חפץ לתוך ידו של עני והוציאה העני שניהם פטורין נמצא בעה"ב עקר בפנים והעני הניח מבחוץ לפיכך שניהם פטורין הנה שתים אחרות. וכן נמצא בה בבבא ד' פטורי כיוצא באלו נמצאו שיתסרי בד' בבי הסר מהם ד' ראשונים דפטור ומותר דלית בהן [מעשה] דלא חשיב להו נשתיירו י"ב והיאך שנינו ד' בפנים וד' בחוץ שהן ח' בלבד. ושנינו פטורי כיוצא דאתי בהן לידי חיוב חטאת הוא חשיב התנא אבל פטורי דלא אתי בהן לידי חיוב חטאת לא קתני. וזה פירושו פשט העני את ידו לפנים שיש בה חפץ שעקרו מרה"ר והכניסו לרה"י ולא הניחו וכיון שלא הניחו אין לו [אלא] אסור ואילו הניחו היה חייב חטאת והוה פטור אבל אסור דאתי לידי חיוב חטאת אבל בעה"ב שנטל חפץ מידו של עני אע"פ שעשה מעשה ואסור מיהו לא אתי לידי חיוב חטאת לעולם. שאין לו כן דרך כדי שעקר כבר עקרו העני ולא נשאר לו מה לעשות יותר ממה שעשה והמעשה שעשה הנחה איכא עקירה ליכא הלכך הוא פטור אבל אסור. כיוצא בה בעה"ב שעקר חפץ מרה"י ונתנו לתוך ידו של עני והוציאו העני והניחו ברה"ר בעה"ב שעקר מרה"י ואילו הוציאו והניחו ברה"ר היה חייב חטאת חשיב ליה. אבל העני שהניח דלא אפשר ליה לאיחוביה כי האי גוונא חטאת לא קתני ליה. כללו של דבר העוקר אתי לידי חיוב חטאת אילו הניח שהנחה אחר עקירה היא אבל המניח שלא עקר לא אתי לידי חיוב חטאת לעולם שכבר נעקר מקודם ולא נשאר למניח מה לעשות.

גמרא

א"ל ר' חייא לרב (א) ° בר פחתי לא אמינא לך א כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי דילמא לאו אדעתיה דאי לאו דרבי גברא רבה הוא כספתיה דמשני לך שינויא דלאו שינויא הוא השתא מיהת שפיר משני לך דתניא היה טעון אוכלין ומשקין מבעוד יום והוציאן לחוץ משחשיכה חייב לפי שאינו דומה לידו: אמר אביי פשיטא לי ידו של אדם אינה לא כר"ה ולא כרה"י כר"ה לא דמיא מידו דעני כרה"י לא דמיא מידו דבע"ה בעי אביי ידו של אדם מהו שתעשה ככרמלי' מי קנסוה רבנן לאהדורי לגביה או לא ת"ש היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ תני חדא אסור להחזירה ותני אידך מותר להחזירה מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר ככרמלי' דמיא ומ"ס לאו ככרמלית דמיא לא דכ"ע ככרמלית דמיא ולא קשיא כאן למטה מעשרה כאן למעלה מעשרה ואיבעית אימא אידי ואידי למטה מעשרה ולאו ככרמלית דמיא ולא קשיא כאן מבעוד יום כאן משחשיכה מבעוד יום לא קנסוה רבנן משחשיכה קנסוה רבנן אדרבה איפכא מסתברא ב מבעוד יום דאי שדי ליה לא אתי לידי חיוב חטאת ליקנסו' רבנן ° משחשיכ' דאי שדי ליה אתי בהו לידי חיוב חטאת לא ליקנסו' רבנן ומדלא קא משנינן הכי ° א) תפשוט דרב ביבי (א) בר אביי דבעי רב ביבי בר אביי הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת או לא התירו תפשוט דלא התירו ° הא לא קשיא ותפשוט ואיבעית אימא לעולם לא תפשוט ולא קשיא כאן בשוגג כאן במזיד בשוגג לא קנסוה רבנן במזיד קנסוה רבנן ואיבעית אימא אידי ואידי בשוגג ° והכא ג בקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי מר סבר קנסו שוגג אטו מזיד ומר סבר לא קנסו שוגג אטו מזיד ואיבעית אימא לעולם לא קנסו ולא קשיא ג כאן לאותה חצר

כאן

רש"י

בר פחתי. ° בן גדולים: לא תשייליה. כלומר שאין לבו למס' זו ושמא יתביים: מבעוד יום. דהיינו דומיא דהטעינו חברו בשבת דהכא והכא ליכא עקירה דאיסור גביה: שאינו דומה לידו. הפשוטה לפנים וגופו לחוץ ונתן חברו לתוכה: אמר אביי פשיטא לי. ממתניתין דידו של אדם הפשוטה לרשות אחרת אינה נזרקת אחר גופו לגמרי להיות כרשות שהוא עומד בה בין שהוא רשות היחיד בין שהוא רשות הרבים: כרה"ר לא דמיא [ב] מידו דעני. דקתני מתני' דכי נטל בע"ה מתוכה פטור: וכרה"י לא דמיא. אם פשוטה לרשות הרבים: מידו דבע"ה. דקתני נטל עני מתוכה פטור: בעי אביי. השתא דחזינן דלאו בתר גופו שדינן לה לענין איחיובי מדאורייתא אלמא איפלוג רשותא מי אחמור עלה רבנן למיהוי כרמלית דהיכא דהושיט ידו מלאה לרשות אחרת לא יחזירנה אצלו ותהא כך פשוטה עד שתחשך דכיון דלאו בתר גופו גרירא נעשית לה רשות אחרת מדרבנן דגזור רשות מדבריהם לשבת שאסור להכניס ולהוציא ממנו לרה"י ולרה"ר ושמו כרמלית כדתניא בפרקין (דף ו.) ד' רשויות לשבת. כרמלית לשון ג) יערו וכרמלו שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י [ג]: מי קנסוה. הואיל והתחיל בה באיסור: למטה מי'. [ד] רה"ר הוא קנסוה רבנן ושויוה כרמלית [ה] דלא ליהדרה: למעלה מי'. דאויר מקום פטור הוא כדתנן בהזורק (לקמן ק.) הזורק ד"א בכותל למעלה מי' טפחים כזורק באויר ופטור דלא הוי רה"ר למעלה מי' הלכך לא קנסוה דלאו איסורא עבד: ואיבעית אימא אידי ואידי למטה מי' טפחים ולאו ככרמלית דמיא. למהוי רשות לעצמה: כאן מבע"י. הושיטה מבע"י מחזירה משתחשך דלאו רשות לעצמה היא אלא בתר גופו גרירא: כאן משתחשך. הושיטה משחשיכה קנסוה ולא שתהא רשות לעצמה דא"כ אף מבעוד יום מיתסרא אלא קנסא בעלמא: מבע"י דאי שדי ליה. כלומר היכא דהושיטה מבעוד יום שאם תאסרנה [ו] להחזירה ישליך מידו החפץ כדי להקל טרחו לא אתי לידי חיוב חטאת דלא הוי עקירה בשבת אלא הנחה לחודיה ואיסורא דרבנן הוא דאיכא דעשה מקצתה וכדתנן שניהן פטורין אבל אסורין קנסוה רבנן שלא יחזירנה. אבל היכא דהושיטה משחשכה דאי שדי ליה מידו על ידי קנס שתאסרנו להחזירה נמצא מתחייב חטאת אם שוגג הוא דעביד ליה עקירה והנחה לא קנסוה רבנן דמוטב שלא נקנסנו משנגרום לבא לידי חילול שבת דאורייתא ומדלא חיישת להכי תפשוט בעיא דרב ביבי דלא נמנעו חכמים מלהעמיד דבריהם מפני חשש שמא לא יעמוד האדם בהם ויעשה איסור חמור: הדביק פת בתנור. בשבת בשוגג ונזכר שהוא שבת קודם שתאפה וקיימא לן (לקמן דף קיז:) דרדיית הפת שבות היא שהיא חכמה ואינה מלאכה: התירו לו. את האיסור מדבריהם וירדנה קודם שתאפה ויתחייב משום אופה שהוא אב מלאכה או לא התירו לרדותה ולהוציאה מן התנור: בשוגג לא קנסוה רבנן כו'. ודרב ביבי תפשוט מהכא לא לאיסור ולא להיתר דהאי דלא קנסוה בשוגג לאו משום חששא דדילמא שדי להו מידיה דהא לא עבד איסורא במזיד וחוזרת ידו אינה אפילו שבות היא אלא משום קנסא והכא לא קנים אבל רדיית הפת שבות הוא וגזירה מנגין ומשום קודם שיבא לידי חיוב חטאת לא בטלו גזירתם. ולאיסור נמי לא תפשוט מדקנסו במזיד דהתם [ז] ליכא למיחש דילמא ליעבדינהו שיתחייב מיתת בית דין [ח]. אבל הכא אי קנסינן ליה מלרדות על כרחך יתחייב מיתת בית דין:

לאותה

תוספות

היה טעון אוכלין ומשקין מבעוד יום כו'. כשעמד לפוש משחשכה איירי דבלא עמד לא מיחייב אע"ג דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי לא בטלה עקירה ראשונה כדאמר לקמן (ד' ה:) המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך ונקט מבעוד יום לאשמעינן דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי דאי הוה נקט טוען עצמו משחשכה ועמד לפוש לא היה משמע מידי דאפילו אי עקירה והנחת גופו לא הויא עקירה והנחה חייב משום עקירה ראשונה: מהו שתעשה ככרמלית. כגון שהוציא ידו מלאה לחוץ ולאהדורה אבל בע"א לא דהא תנן בפרק בתרא דעירובין (ד' לג:) עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר ולא הויא כרמלית אלא לענין רשות שהגוף שם שדומה יותר לשתי רשויות: מי קנסוה רבנן לאהדורה. נראה לר"י דגרס מי אסרוה ולא גרס מי קנסוה דלקמן בסמוך כי מוקמא דלאו ככרמלית דמיא אמרינן דאסור להחזירה משום קנס ושמא הא דעבדוה ככרמלית נמי הוי קנסא ונ"מ לאסור בשוגג מבעוד יום [ט]: כאן למעלה מי'. וא"ת למעלה מי' לכתחלה נמי מותר להוציאה דהוי מקום פטור וי"ל דקמ"ל דאפילו הוציאה מתחלה דרך מטה מי' מותר להחזירה למעלה מי' ולא קנסינן ליה: התירו לו לרדותה. ואע"ג דאמרינן בר"ה בפרק י"ט (ד' כט: ושם) כל מלאכת עבודה לא תעשו וגו' יצאו תקיעת שופר ורדיית הפת שחכמה היא ואינה מלאכה מ"מ מדרבנן אסורה [י] כדאמר בכל כתבי הקדש (לקמן קיז: ושם) ולא ירדה במרדה אלא בסכין וכן תקיעת שופר אסור מדרבנן [ד] דתנן בפ"ב דר"ה (ד' לג.) אין מעכבין התינוקות מלתקוע משום חינוך הא נשים מעכבין [ה]: ואיבעית אימא לעולם לא תפשוט. נראה לר"י דל"ג לעולם לא תפשוט דאע"ג דאיכא שינויא אחרינא דלא תיקשי שני ברייתות אהדדי עדיין איכא למיפשט דרב ביבי מבני בית המדרש מדלא משני איפכא מכלל דלא התירו ולרשב"א נראה דשפיר גריס ליה דממאי דלא משני איפכא ליכא למיפשט דסברי בני בית המדרש דלא התירו דהא דלא משני איפכא לפי שאין נראה סברא לעולם לומר משחשיכה לא קנסוה מבעוד [י] יום קנסוה דאי משחשיכה לא קנסוה שוב אין לומר מבעוד יום קנסוה דהוי כחוכא ואטלולא ואע"פ שאין שייך טעם משחשיכה לומר כמבעוד יום ולעיל ה"פ מדלא משנינן הכי לפי שאין נראה להם סברא לומר כן והוצרכו לומר משחשיכה קנסו מבעוד יום לא קנסו כדי לדחות שלא לפשוט בעיא דאביי א"כ תפשוט בעיא דרב ביבי אע"ג דאיכא למידחי בשינויא קמא ואי בעית למפשט דאביי נאמר כשינויא בתרא וזיל הכא קמדחי ליה כו' מ"מ חדא מינייהו מיפשטה ממה נפשך והשתא א"ש דקאמר ואב"א לעולם לא תפשוט לא דאביי ולא דרב ביבי: [ל] בשוגג לא קנסוה. ומיירי מבעוד יום דהשתא ליכא למפשט דרב ביבי וא"ת משנויא קמא נמי נפשוט בעיא דרב ביבי דלא התירו דלמטה מי' אסור להחזירה ואפילו מוקמי' מבעוד יום הא פירשתי דאי מבעו"י לא התירו כ"ש משחשיכה [מ] וי"ל דאין לפשוט דהתם מה שלא התירו משחשיכה אע"ג דאתי לידי חיוב חטאת היינו משום מבעו"י דלא שייך טעם זה אבל גבי רדיית הפת לעולם אימא לך דהתירו:

כאן

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [כתובות דף יג: וש"נ], ב) [עירובין דף סח: גיטין נג.], ג) [ישעיה י], ד) וכן איתא לקמן קיד: [הגר"ש מדעסיר], ה) [וע"ע תוס' ר"ה כט: ד"ה רדיית הפת ועי' ערוך ערך רדה], אין ערך רד ד' בערוך וצ"ל ערך "רדידה" וכ"ה בר"ה כט: (דבש תמר).

תוספות ישנים

א) וא"ת היכי תפשוט הא דרב ביבי ודלמא אתי לידי חיוב חטאת. וי"ל דהכא נמי ודאי דלא אתי לידי חיוב חטאת. וי"ל דהכא נמי ודאי דלא תפסוק שם ידו כל היום. א"נ י"ל להשוות דרב ביבי לא על גב דאתי ודאי לידי חיוב חטאת מ"מ איכא חדא טירחא דאיכא איסור בדיה והכא נמי אע"ג דלא אתי ודאי לידי חיוב חטאת מ"מ ליכא איסור מחזירה:

גליון הש"ס

גמ' בר פחתי. עיין לקמן דף כט ע"א: שם משחשיכה דאי שדי לי' וכו'. עיין עירובין דף כ ע"א תוס' ד"ה לא יעמוד: שם תפשוט דרב ביבי וכו'. עי' ב"ק דף כג ע"א תוס' ד"ה תפשוט: שם הא לא קשיא ותפשוט וכו'. זבחים דף פו ע"ב: שם והכא בקנסו שוגג אטו מזיד וכו'. עירובין דף סח ע"ב ודף ק ע"א וגיטין דף נג ע"ב: רש"י ד"ה בר פחתי בן גדולים. מלשון הכתוב ולזרובבל פחת יהודה (חגי א) ומלשון המשנה הפחו' והסגני' (בכורים פ"ג מ"ג):

ליקוטי רש"י

בר פחתי. בנו של תלמיד חכם [נזיר נט.]. והכא בקנסו שוגג אטו מזיד. ואע"ג דמזיד גופיה קנסא הוא [גיטין נג.].

הגהות וציונים

א] צ"ל דרב ביבי (יעב"ץ ושל"ה חלק תושבע"פ כלל לשונות סוגיות אות ז כמ"ש בעזרא ב, יא בני בבי וגו'): ב] הא דלא כתב רש"י הא פשוטה לרה"י כמו שכתב בדיבור שאח"ז, משום דעתה סליק מיניה שכתב בד"ה אמר אביי פשיטא לי דידו של אדם הפשוטה לרשות אחרת וכו' בין שהוא רשות הרבים על כן אינו צריך לשנות ואולי הכל דבור אחד (דבש תמר) בדפו"ר הכל דבור אחד ולפנינו ע"פ המהרש"ל (דפו"ר): ג] בכת"י ולא לתשמיש דיחיד: ד] בכת"י דאויר רה"ר הוא: ה] בכת"י כרמלית: ו] נדצ"ל תאסרנו: ז] צ"ל דהכא ליכא וכו' אבל התם אי קנסינן (כמו שכתב רש"י ברייש דיבור זה ודרב ביבי לא תפשוט "מהכא") (דבש תמר): ח] בכת"י נוסף דשמא לא ישלים: ט] צ"ל או מבעוד יום רש"ל ור"מ גורס ומבע"י (גליון). והמהרש"א מקיים הגירסא "מבעוד יום" וכ"ה התוס' הרא"ש ורשב"א: י] ע"י ר"ח בדף ד' ע"ב עוד תירוץ בזה בשם ר"א: כ] צ"ל ומבעוד יום (ב"ש): ל] בכת"י כתוב שדבור זה עם דלעיל הוא דיבור אחד (גליון) ולפנינו ע"פ המהרש"א: מ] צ"ל דהכא (דבש תמר): נ] אין כאן ט"ס עיין בחידושי הרשב"א כאן שהביא גירסת רבינו חננאל ועיי"ש פירושו.

ולא נשאר למניח מה לעשות. נמצאו בבבא ד' פטורי ב' מהן יתכן שיבוא לידי חיוב חטאת וב' מהן לא. וכן בבבא דסיפא ד' כיוצא בהן נמצאו בהני ד' בבי י"ב ד' מנהון חייבי חטאת וד' מנהון פטור ומותר וד' מנהון פטור ואסור. ודלתא השמועה יחיד: ירושלמי מנין שהוצאה נקראת מלאכה שנאמר ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר.

גמ'. בעא מינה רב מר' הטעינו חבירו ואינו דומה לידו.

חשק שלמה על רבינו חננאל